

# חופש האדם במדינתנו

הרצל ברגר

של ההכנסה הלאומית, לבל יקופח חלקם של נחשלים מחמת השתלטות תקיפים על מקורות המיצרכים והשירותים החיוניים. תפקיד זה, עם כל חשיבותו, אינו אלא חלק זעיר מן המשימה המוטלת על המשטר החדש בישראל. לפנינו ברירה חמורה. בארץ זו תיבנה חברה חדשה על יסודות כלכליים חדשים, שהקיים אינו אלא גרעינה — או שאף הקיים לא יהיה אלא פרשה חולפת, רבת זוהר וכבודת אשלייה, בתולדות המצוקה היהודית; לא קץ היסורים אלא השלמתם עד תומם. בנין החברה החדשה הזאת יהיה מורכב בהכרח, יסודות שונים: בנין ממש ברשות המדינה; עידוד יהודים היושבים בחוץ לארץ לעליה ודאגה להם בבואם ופעולה להקל עליהם את השתלבותם במשק הקיים ואת חלקם בבנית משק חדש; ארגון כוחות מבין הישוב הקיים ומבין העליה הנורמת לארץ לשם הקמת יסודות כלכלה חדשים ותאי חברה חדשים; ותיחום תחומים וגשירת גשרים בין שלוש הדרכים שבהן הארץ נבנית: יזמה ממלכתית, יזמה שיתופית, יזמה פרטית. בכל הפעולות האלה יהיה חלקה של המדינה: יזמה, אירגון, עידוד, פיקוח, הסדר. התפקידים העיקריים יהיו מוטלים על האדם החפשי המשלב את עצמו ביצירת הכלל, ורק בו, ברצונו וברגש אחריותו כלפי עצמו וכלפי החטיבה בתוך העם שהוא נמנה עמה וכלפי הכלל, תלויה הצלחת המלאכה.

המלאכה צריכה להיעשות במשטר של חירות פוליטית, של זכויות האדם והאזרח, של חובת השלטון לכבד את זכויות היחיד כהגדרתן בחוק ותוך פיקוח מתמיד של דעת הציבור על השלטון ועל הרשויות המפקחות על השלטון — הפרלמנט ומערכת בתי המשפט — לבל יתעלם השלטון מחובתו זו. מדוע תיעשה המלאכה כך ולא אחרת: מתוך חירות ולא מתוך שלילתה, מתוך פנייה לרגש האחריות ולא מתוך הטלת מורא? בדורנו כל הבא לבנות חברה חדשה מתוך חירות כמעט שחייב להתנצל, על כל פנים להסביר, מה ראה לבחור דרך זו שאינה סוגה בשושנים לשלטון ההולך בה. כי שלטון ההולך בדרך זו חייב להסביר כל פעולה שלו ולשכנע. כי אכן חייב הוא לתבוע מן העם את אשר הוא תובע: אפילו כשהוא מצוה, הוא חייב להסביר את

חופש האדם האזרח בארץ ישראל הלך ונצר טמנצם בשנים האחרונות של שלטון המנדט. ההתגברות על העליה והפעולה ההתישבותית וחוקי ההירוס אשר הצרו מאד את התחום שבו היה היחיד מובטח מהתערבות השלטון ומי פגיעתו, צמצמו בהדרגה אך בהתמדה את חופש היחיד, הם צמצמו את חופש הכרעתו, את חופש פעולתו, את חופש יצירתו. לעומת זאת פרח ושגשג במדינת המנדט החופש מחובה, החופש מאחריות, החופש מניקה לתביעת הכלל. ככל שעמקו רישומיה של מלחמת העולם בחיי הנפש של הכלל והפרט, כן גברה המזיגה המופלאה הזאת של הגבלת חופש ופריצת גדר, של דיכוי והפקרות. בשעה שהשלטון הכריטי ביקש להכריז את החיים המדיניים והכלכליים של הישוב למיטת סדום של המדיניות האנטיציונית, הוא נמנע, מזדון או מאולתרי, מכל תגובה והתיערבות בחיי הכלכלה של הישוב. הוא לא נקף אצבע גם בשעה שרבו ונתרחבו התופעות שברללותן אין להם שם אלא משק של שוד מאורגן. מעט מעט היה זה לתופעה עלי-מעמדית, כי פשה במשק הפרטי ובמשק הפועלים גם יחד ורבו חזיונות של שיתוף פעולה מהודק ואידילי בין מעבידים ועובדים לסוגיהם, אתווי הרווחים של יבואנים, סטונאים ויצרנים (אשר שר האספקה והקיצוב פרסם מקצתם בראשית המסע להוזלת המחירים ועמו נדחמו אז שכבות נרחבות בישוב) הם לא היו אלא אחד הגילויים של הפקרות מאורגנת זו ששלטון המנדט טיפח בשנותיו האחרונות, כשנפל משטר המנדט נזעק הישוב ותבע להסיר מן המדינה הצעירה את נגע השחיתות וההפקרות שהוריש לה המשטר הישן במגן גנון הממשלתי. שאלה לעצמה היא באיזה מידה הצליחו הפעולות לעקירת הנגע מן המנגנון אך האמת היא כי ההפקרות והשחיתות שבאו לנו בירושה מאותו שלטון הקיפו שטחים נרחבים הרבה יותר מן התחום הצר של פקידות המדינה. השלטון החדש, המשועבד ליעודו הלאומי והחברתי, חייב להמיר את משטר הדיכוי והפקרות במשטר של חירות ואחריות.

ב.

השלטון החדש הנה תפקידו אינו מתמצה בדאגה לישוב הקיים ובשמירה על דרכי החלוקה

זה אינו מובטח. אך כמעט מובטח הוא, שאם תצליח בכל אלה יימצאו רבים אשר ישאלו בהתמרמרות ובכזב: איזה סוציאליזם הוא זה, כאשר יש בחירות הפשוטות? איזה סוציאליזם הוא זה, כשאפילו איש אחד לא הוצא להורג ברירה? גדל דור אשר נתחנך לראות את שיטת הדיקטטורה כערך עצמי, אחד הערכים הגדולים של התקופה. אין הוא יודע, מהי הדיקטטורה אשר אליה הוא נושא את נפשו, כי הוא לא ראה אותה ולא חי בה. הדיקטטורה היא לגבינו נוסחה מופשטת, שפירושה ל ש ל ו ט בכוח כפי שאין ממנו מנוס. אין הוא מעלה כלל על דעתו, כי מאחורי הנוסחה המופשטת מסתתרת ממשות, שפירושה: להיות משועבד לכוח-כפייה שאין ממנו מנוס. אין כאן חינוך לעמדה עיונית בלבד, כפי שמדמה הרצון הסובייקטיבי של קצת מחנכים. יש כאן גם חינוך עקיב ושיטתי להשיג תעבודות, הנובע מאכזבה עמוקה בהמונים לבנות את הירותם בכוחם החפשי והמלוכד, חינוך החורג תר קשות תחת יכלתם של המונים לבנות את החירות בכוחם הם. שהרי חינוך זה מורה גם דרך פוליטית להרס משטר החירות בכל מקום שהוא קיים. החיפוי על כשלונותיה של שיטת הדיקטטורה וניפוזה כשלונותיה של שיטת החירות יש להם ביטוי מקביל בהטפה להסתפקות במועט בכל ארץ של דיקטטורה — ובמתיחת כל תביעה ללא גבול בכל ארץ של שלטון דמוקרטי.

## ד.

המשבר שפרץ בשנת 1929 בגרמניה, בעקבותיו של משבר עולמי, שם קץ לרפובליקה של ויימאר. שום גורם פוליטי אשר פעל באותה תקופה בגרמניה אינו גקי מאשמת הקץ הזה. ידאי שאין לפטור מאחריות את המפלגה הסר ציאל-דמוקרטית, אשר מתוך אדיקות בהנחה הנכונה כי המשבר הכלכלי וחוסר-העבודה שבר עקבותיו הם חזיון טבעי של המשק הקפיטליסטי, ומתוך דבקות מופרות בהנחה המוטעית כי גם במאה העשרים לא תצלה שום פעולה ממשלתית המבחינת לקיצור המשבר ולריכוכו, צסתה בחוסר מעש לסיומו הטבעי של המשבר והתרכוזה בדאגה האחת: הבסתה הסכומים העצומים בתקציב הממשלה שחזו דרושים לתשלום סיוע למחוסרי העבודה. אך בולגו וזכרים מה עשתה המפלגה הקומוניסטית הגרמנית בתקופה ההיא: אף היא לא הציעה שום פעולה קונסטרוקטיבית לקיצור המשבר ולריכוכו. היא עשתה את מצוקת המחוסרי העבודה קרבים לבגז בהן את המשטר

נימוקיו כדי שהצו יתקבל על דעת העם, ושל-טוננו הרי הוא חייב לתבוע הרבה, אך אי-אפשר להביא המוני יהודים לעליה על ידי הטלת מורא, ומלבד זה אין כוחו יפה מחוץ לגבולות המדינה. ואי-אפשר לחנך דור להלוציות על ידי הטלת מורא שכוחה יפה בקושי לקיום מצות אנשים מלומדה. אך יהיו הנימוקים אשר יהיו: תנועת הפועלים הארץ-ישראלית ברובה המכריע מנוי וגמור אתה לבנות את החברה החדשה בארץ במשטר של חירות האדם.

## ג.

כאמור, כל הבא לבנות בדורנו חברה חדשה במשטר של חירות חייב להסביר, מה ראה לבחור בדרך זו. כי עברו הימים כאשר שיטת הדיקטטורה הכריזה על עצמה שהיא אינה אלא שלב-מעבר קצר בדרך אל החירות. עכשיו היא מכריזה על עצמה כמשטר לדורות, לא כשלב-מעבר למשטר של חירות אלא כירשתו הטובה ממנו. הדיקטטורה בברית המועצות, הקיימת זה כימי דור שלם, אינה הולכת וממתיקה את הדין, אלא היא הולכת ומכבידה את ידה משנה לשנה. עברו הימים, כשהסיד הדיקטטורה הטוענים לשיטתם הטועימו וחזרו והטעימו, כי אך מחוסר ברירה בוחרים הם בדרך הזאת. ואילו ראו סיכוי כלשהו להגיע להשלמתה של התכרה החדשה בדרך אחרת היו מבכרים את שיטת החירות על שיטת הכפייה. כי הנה גדל דור אשר משטר הכפייה היה בעיניו כערך בפני עצמו. שוב אין מונים את כשלונותיה של שיטת החירות בצער, מתוך חיפוש דרכים לתיקונה, אלא מוקיעים את מומיה מתוך שמחה לאיד ומתוך גיפות, למען יהיו לרועץ לשיטה כולה — ובאותה שעה עצמה מתחפים על כל כשלונותיה ופגיעיה של שיטת הדיקטטורה. מכחישים את מציאותם כל עוד הדבר ניתן להעשות, ממעטים השיבותם כל עוד אפשר למעט, ולבסוף, מעלים אותם על נס כשיאי-הישגים של רוח האדם. כאשר אי אפשר עוד להכחישם או למעטם. מפי לגת העבודה באנגליה הגיעה לפני ארבע שנים לשלטון הנשען על רוב של פועלים בבית הנבחרים, אין לדעת, אם עוד תחזיק בשלטון אחרי הבחירות כשנה הבאה, ובוודאי אין להינגא אם תחזיק בו שלושים ושתיים שנה ללא הפסקה, במפלגה הקומוניסטית בברית המועצות ואם תצליח בשיטותיה היא להביא את אנגליה לשלב של הלאמה שאפשר יהיה להשוותו עם השלב שאליה הגיעה ברית המועצות בשנת 1949. כל

העובד בתהליך הפיתוח הגדול — ובה בשעה הופכים כל כשלוך קל, כל מצוקה חולפת, כל פגיעה מדומה המלווה את התביעה להחלץ למאמץ הפיתוח הגדול, לקרניים לנגח בהן את המפעל כולו.

ה.

הארץ בתקופת השלטון הזר היתה בנויה מעגלים מעגלים — ארץ קולוניאלית שבתוכה מתנהל מפעל פיתוח המשנה בתמידות את פני הארץ על כל ישובה המגוון; ארץ ערבית ברובה שבתוכה חי הישוב היהודי את חייו העצמיים; ארץ בשלבי הראשונים של הקאפיטליזם שציי בור הפועלים בה הגיע למשטר עבודה מתקדם ולמשק שיתופי מפותח ורבי-היקף. תנועת הפרוע לים הארץ-ישראלית ידעה תמיד, בזמנים טובים כקשים, למלא את המעגל שלה הירות ואחריות. היא ידעה לעמוד בשער ולתבוע מכוונות חוץ; אילולא כן לא היינו מגיעים לעצמאות מדינית. היא ידעה לתבוע מן העם זמן התנועה הציונית; אילולא כן לא היינו מגיעים לאותו משטר סוציאלי, לאותה רמת חיים לעובדים, לאותו משקל של המשק השיתופי על כל צורותיו במשק כולו כאשר השגנו — יתרה מזו, לא היינו מגיעים לאותו משקל לכוח היהודי בארץ אשר הכריע את כף-המאזנים בשנות תש"ז — תש"ט. אך סוד הצלחותיה הגדולות בתביעה תיה כלפי חוץ היה בעצמת תביעתה כלפי פנים, בעובדה שלמעשה היתה תמיד גורפת את כוחות החוץ בתנופת הגשמתה של התביעה כלפי פנים. עם-הצמת המדינה פחת מספר המעגלים. הארץ שבתחומי מדינת ישראל היתה לזירה מדינית אחת, ובידי תנועת הפועלים, בעיקר, ניתן המכשיר הראשי להעברת התביעה כלפי חוץ — השלטון המדיני. אך גם תחומו של שלטון זה אינו אלא מעגל פנימי בתוך תחום רחב יותר אשר בו קובעת ותקבע במשך שנים רבות לא השליטה הממלכתית אלא התביעה המדינית וה- מוטריה, הוא התחום של המוני העם והנוער בגולה, ושל האדם במדינה הנתבע למפעלים הלוציים, לגילוי כוחות נפש שאין מצות השלטון חלה עליהם.

הפוגע בבסיס החירות הישראלית הצעירה — ביסוד האחריות הטבוע בתנועת הפועלים הארצי-ישראלית — את נפש מפעל השחרור הלאומי והחברתי הוא קובע. אין חירות לישראל בלי אחריות תנועת הפועלים ליעוד שנשלה על עצמה ולמדינה שניתנה בידיה.

הרפובליקני. באותה תקופה 1929 — 1932 היתה רמת החיים של מתוסרי-העבודה בגרמניה אשר חי על סיוע (וכמעט כל מתוסרי-העבודה קיבלו סיוע, בצורה זו או אחרת) דומה לרמת החיים הממוצעת של פועל שעבד בברית המועצות. אף על פי כן, ומתוך ידיעה ברורה כי הברירה היא לא בין הרפובליקה של ויימאר לבין דיקטאטוריה פרולטרית אלא בין הרפובליקה של ויימאר לבין דיקטאטוריה פאשיסטית, נקראו מתוסרי העבודה, בשם מצוקתם, למגר את הרפובליקה של ויימאר למען הגיע לשלטון סוביטי. התוצאות ידועות. התקוה כי שלטון פאשיסטי, אם יבוא, ישמש שלב-מעבר קצר לדיקטאטוריה של המפ-לגה הקומוניסטית, נכזבה. „השלב הקצר” שהחל בראשית 1933 לא נסתיים עד היום הזה.

חזיון זה חוזר עתה במדינת ישראל. התעמור לה ללא סייג הגעשית יום יום נגד הממשלה הנוכחית בישראל יסודה לא בהכרה כי ייתכן להמיר את המשטר הקיים בדיקטאטוריה של מפלגת פועלים אחת. חזון הדיקטאטוריה בישראל הוא בבחינת אידיאל רחוק שהתגשמותו תלויה בהתפתחות ממושכת שבסופה משקלו של גורם העליה משני צדדיו — מצד צורך המוני יהודים בגולה לעלות ומצד צורך הארץ להגדיל את יישובה על ידי עליה — יפחת מאוד לעומת הגורמים היציבים במשק החברה בישראל, ואז יש לשער, לא יהי עוד צורך בדיקטאטוריה למען השלם את התמורה החברתית, אלא אם כן יבקשו להשליטה. ל ש מ ה. יסוד התעמולה „סוציאליסטי” נגד הממשלה הוא גם לא בהכרה שקיימת דרך כלשהי להחשת תהליך הבנין, הקליטה והתמורה החברתית בארץ לעומת הדרך שבה הולכת הממשלה הנוכחית. הברירה אינה בין פיתוח בקצב הקיים ובמשטר הקיים וברמת החיים הקיימת בארץ לבין פיתוח מהיר יותר ברמת חיים גבוהה יותר במשטר של דיקטאטוריה סרוליתאריה. הברירה היא בין פיתוח זה ברמת חיים זו לבין שיבוש דרכי הפיתוח וירידת רמת החיים. אך התעמולה נגד הממשלה הקיימת ונגד הדרך הקיימת והמצליחה בקויה היסודיים אינה פוסקת אלא גוברת מתודש לתודש ומשובע לשבוע. מעלים על נס ולמופת ארצות אשר שסטרן אינו הולם את התנאים האוביקטיביים שבהם מתגשם תהליך הפיתוח בארץ, אשר רמת החיים של העובדים בהן נמוכה בהרבה מרמת החיים של העובדים בארץ, אשר חסרות בהן הערכות הקיימות אצלנו למעמדו וזכויותיו של